

„Lázad hát már az Élet alágyúrtje”

Száz éves az óbudai Czabán Samu Általános Iskola

Ezekben a napokban egy általános iskola fennállásának századik évfordulójára emlékeznek. A száz év alatt, míg az „Óbudai városi közös iskola” a mai „Czabán Samu Általános Iskola” lett, viharos százada múlt el a népiskolaj nevelésnek. Tavaly emlékeztünk arra, hogy száz esztendővel ezelőtt Eötvös József létrehozta az általános és kötelező népoktatásra vonatkozó törvénycikket. Az „Óbudai városi közös iskola” már Eötvös József szellemében indult, aki meg nem alkuvóan hangoztatta: „... meg vagyok győződve, hogy kétségtelenül el fog jönni az idő, amikor a népnevelésben is, a vallások szerinti elkülönzés, nem leendő szükséges: s kívánatosnak tartom, hogy ezen idő minél előbb bekövetkezzék”.

Ez az iskola adott hajlékot a századforduló elején néhány évig egy üldözött, harcos forradalmár pedagógusnak, Czabán Samunak, aki életével oly kifejezően példázta a *Magyar tanítóhoz* című Ady-költemény sorait: „Alázását ki oly bűnösen túrte, / Lázad hát már az Élet alágyúrtje, / A tanító a legrababb magyar? / Gyújtatott lelkek, vig mécsesének, Ott, hol Sötét ül várost és falut, / S hol eped fényért cellák milliója, / Magyar sivatag magyar tanítója / Rabok között rabként senyvedt, aludt.”

A jubileumi ünnepek he-
tében meglátogattam a Vörösvári úti iskolát, amelynek homlokzatán ma a névadóról készült kőbe faragott dombormű látható, a felírással: *Czabán Samu 1875—1942*. Látogatásom során, miközben Ákos Sándor igazgatóval — aki huszadik éve tölti be ezt a tisztséget — megtekintettem néhány tantermet, az volt az érzésem, hogy egy mintaszerű szocialista iskolában járok. Az évfordulóra tizenhét tantszobában rendeztek különféle kiállítást. Van, amelyik a munkára nevelést mutatja be, egy másik a KRESZ-örsök munkáját, a harmadik hat napközi csoport életét. A központi kiállításban az iskola

százéves múltjának és a névadó küzdelmes életének sok dokumentuma látható.

Az egyik kiállításon grafikonok mutatják, hogy az 1870—71-es tanévben az iskola még csak háromosztályos volt, egy osztályban átlag kilencvenöt tanulóval. *Ma nyolc-osztályos az iskola, osztályonként átlag huszonhét tanulóval.*

— Mikor volt az iskolának legtöbb tanulója? — kérdeztem az igazgatót.

— 1903-ban. Akkor összesen nyolcszázhuszonhat tanuló volt. Most négyszáz körül van.

— Mi az oka, hogy felére csökkent?

— *Sok család elköltözött új lakónegyedekbe.* Ez is egyik oka, hogy csökkent az iskola tanulóiinak létszáma.

Az iskolával szemben, a Hunor utcai oldalon a századforduló éveiben volt egy *barakképület iskola céljára.* Ebben tanított 1914—16-ban Czabán Samu, aki ekkor már nagyon sok megpróbáltatás és meghurcolás után talált ide.

A veszedelmes ember című regényében György Dezső elevenítette fel Czabán emlékét. Rozsnyón született, csizmadia-mester gyermekeként, majd az eperjesi tanítóképzőben megszerezve kitüntetéssel tanítói oklevelét, 1902-ben a Felvidék egy kis szlovák falujába került. Mivel 1906-ban egy képviselőválasztás után nem volt hajlandó, mint a választás jegyzője, a kormánypárt javára meghamisítani a nemzeti párttal szemben a választásról készült jegyzőkönyvet, megtorlasként áthelyezték az ország túlsó részére, egy Temes megyei román és német nemzetiségű faluba, ahol Wekerle Sándor miniszterelnöknek volt a birtoka. Amikor itt egy aratósztrájkért Czabán Samut tették felelőssé, huszonnégy órán belül kellett elhagynia a falut a többgyermekes tanítónak. A Békés megyei Nagyszénásra került. Közben 1912-ben megválasztották a *Magyar Tanítók Egyesületének elnökévé.* Bár a választást a minisztérium nem hagyta jóvá, ennek ellenére vezetőségi tagja volt az együletnek. Síkraszállt a felekezeti iskolák államosítása, a tanítók fizetésének rendezése, munkájuk nagyobb társadalmi megbecsülése mellett. Mint tanító küzdött Magyarország demokratikus jogaiért, és amikor 1914. március 19-én Nagyszénáson a piactéren tartott népgyűlésen szót emelt a nép érdekeiért, *fegyelmi úton megfosztották állásától és még nyugdíjat sem kapott.*

Ilyen előzmények után került Czabán Samu a Hunor utcai barakkiskolába. Óbudán szegényes munkáslakásban lakott, szervezett munkásokkal találkozott, háborúellenes agitációba kezdett. 1918-ban a Károlyi-kormányban kinevezték a Közoktatásügyi Minisztériumba, a tanítói személyzeti ügyek előadójának, a Tanácsköztársaság kikiáltása után az elemi iskolai ügyosztály vezetője lett. A forradalom napjaiban a III. kerületiek a munkás- és katonatanács elnökévé választották. Aztán hosszú évekig emigrációban élt Beregszászon, ahol megint tanítóként működött, gyermeklapot szerkesztett, olvasókönyvet írt, folyóiratot adott ki *Új Korszak* címmel. 1938 után a Horthy-rendszerben súlyos megpróbáltatások vártak reá, elhurcolták, megkínózták; 1942-ben ért véget küzdelmes élete, amelyben *a nép felemelkedéséért küzdő igazi tanítót példázta.*

Czabán Samuról nevezték el a főváros egyik terét. Tíz évvel ezelőtt, az óbudai iskola felvette a nevét. A házat, ahol egykor Óbudán lakott, ma emléktábla jelöli.

Az óbudai „Czabán Samu Általános Iskola” jubileumi ünnepeinek szombati főrendezvényein részt vesz egy róla elnevezett másik iskola, a nagyszénási Czabán Samu Általános Iskola pedagógus- és tanulóküldöttsége is.

Környei Elek